



KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH -DAVR TALABI

Murodova Nargiza Baxtiyorovna
Xalqaro Nordik universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada rivojlanib borayotgan mamlakatimizning islohotlariga nazar solinib hozirda dastur sifatida foydalanilayotgan Harakatlar strategiyasi, taraqqiyot strategiyasi va 5 ta muhim tashabbusning kitobxonlik va yosharga aloqador bandlari tahlil qilingan va ushbu islohotlarning kelgusidagi samarasi haqida fikr va mulohazalar tahliliy-ilmiy asosda keltirilgan

Kalit so‘zlar: Taraqqiyot startegiyasi, besh tashabbus, kitobxonlik madaniyati, ma’naviy ehtiyoj, oilaviy mutolaa, badiiy asar tahlili, madaniy nutq, matn kompozitsiyasi, savodxonlik.

KIRISH

Mamlakatimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligi, “insonlarning millati, tili va dinidan qat’i nazar, erkin, tinch va badavlat umr kechirishi, bugun hayotidan rozi bo‘lib yashashi”¹³⁴, mamlakat kelajagi kafolatiga ishonch hosil qilishi Davlatimizda olib borilayotgan oqilona siyosatning asosiy maqsadidir. Zero, O‘zbekiston, yurtboshimiz e’tirof etganidek, milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari jadal harakat qilmoqda¹³⁵.

“Odamning ulug‘vorligi uning bo‘yi bilan o‘lchanmaganidek, xalqning ulug‘ligi ham, uning soni bilan o‘lchanmaydi, yagona o‘lchovi-uning aqliy kamoloti va axloqiy barkamolligidir”. (V.Gyugo)¹³⁶

Yosh avlod tarbiyasida eng asosiy omillardan biri kitob mutolaasidir. “Kitob”, “kitobxonlik”, “kutubxona” so‘zlari o‘zagi asl mazmuni arabchadan olingan va birxil mazamunnni targ‘ib qiladi. Yurtimizda yoshlar o‘rtasida kitobxonlik madaniyati va ma’naviy saviyani oshirish uchun amalga oshirilayotgan islohotlar bejizga emas, shu o‘rinda, kelajak avlod kamoloti va ilm olishi, bilimli bo‘lish bilan belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti 2017 yil 12 yanvar kuni “Kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirishga qaratilgan” farmonga imzo chekdii. Bu esa yurtimizda

¹³⁴ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.-“Zarafshon”, 2018-yil 29- dekabr, 155-156-son

¹³⁵ Maysara Eshniyazova SamISI akademik litseyi o‘qituvchisi. Manba: cyberleninka.ru

¹³⁶ Hikmatlar xazinasini T-2018

kitobxonlik darajasi va saviyasi oshishiga, yangidan-yangi sermazmun kitoblar chop etilishiga omil bo‘luvchi muhim odimdir¹³⁷

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Davlatning iqtisodiy va ijtimoiy holari qanchalik taraqqiy etsa, insonlarning ilmiy-ma‘naviy salohiyati ham shunga mutanosib bo‘lishi hejkimga sir emas. Mustaqil yurtimiz go‘zal O‘zbekiston hozirgi jadal taraqqiyot davrida har tomonlama eng rivojlangan davlatlar qatoridan joy olishga intilayotgan bir davrda xalqimiz va yosh avlodning o‘z oldiga qo‘ygan maqsadi ham shunga mutanosib tarzda teran xolis, aniq, va qat’iy bo‘lishi darkor. Shu bois jamiyatning mazkur talabini–g‘oyaviy-mafkuraviy jihatdan sobitqadam avlodlarga bo‘lgan ehtiyojini qondirish uchun, avvalo, kamolotning dastlabki bosqichi sifatida har bir yoshning shaxs sifatida kamol topishiga zamin tayyorlanadigan ta’lim-tarbiya jarayoniga alohida e’tibor qaratilmoqda. Prezidentimiz ta’kidlaganidek, “zamon talabi, islohotlar shiddatiga mos kadrlar tayyorlash”¹³⁸ maqsadida keyingi yillarda ta’lim tizimini takomillashtirish, zamonaviy kadrlar tayyorlashga qaratilgan qator ishlar amalga oshirildi.

Ma’rifatparvar bobomiz Abdurauf Fitrat ”Bu dunyo kurash maydonidir. Sog‘lom tan, o‘tkir aql va yaxshi ahloq bu maydon qurolidir” deb aytgani ham so‘zlarimiz isbotidir. Mamlakatimiz aholisining umumiy miqdoridan 30 foizini 14 yoshdan 30 yoshgacha bo‘lgan o‘g‘il-qizlar tashkil etadi. Ularning tahsil olishi va kasb-hunarni egallashi uchun qulay shart-sharoitlar yaratilgan. Shu bilan bir qatorda ularning bo‘sh vaqtlarini samarali o‘tkazishini tashkil etish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Yoshlar ma’naviy jihatdan qanchalik barkamol bo‘lsa, ular ongida yod g‘oyalaarga nisbatan immunitet ham shu qadar kuchli shakllanadi.

Aytish o‘rinliki, bugungi kunda mamlakatimizda 2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida belgilab berilgan oliy maqsad yani mamlakatimiz rivoji va taraqqiyotini yanada yuqori bosqichga ko‘tarish bosqichidagi yo‘lda barcha soha va tarmoqlar kesimida keng ko‘lamli o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda.

Mazkur yo‘nalishda tashkiliy-amaliy ishlarni amalga oshirish va ularning zamon talablariga mos tarzda yo‘lga qo‘yilishi bo‘yicha tegishli huquqiy-me’yoriy hujjatlar bazasi yaratish bo‘yicha tizimli islohotlar olib borilmoqda. Xususan, Prezedentimizning sohada ijobiy o‘zgarishlar, tub islohotlarni amalga oshirishga yo‘naltirilgan 2006-yil 20-iyuldagi “Respublika aholisini axborot-kutubxona bilan ta’minlashni tashkil etish to‘g‘risida”gi qarori, 2011-yil 13-apreldagi “Axborot-kutubxona to‘g‘risida”gi Qonuni, 2017-yil 12- yanvardagi «Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ibot qilish bo‘yicha komissiya tuzish to‘g‘risida»gi Farmoyishi, 2017-yil 13-sentabrdagi “Kitob maxsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini

¹³⁷ Ismoilova Nurxon "Kitob va kitobxonlik – inson ma'naviyatining ko'zgusi" "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal – Issue 6 / 2021 ISSN 2181-063X 2-b

¹³⁸ O‘zbekistonga jadal islohotlar sur‘atiga mos ilg‘or kadrlar kerak. –“Xalq so‘zi”, 2018-yil 19-dekabr, 262-son

rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ibot qilish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to‘g‘risida”gi Qarori asosida yurtimizda keng ko‘lamli ishlar olib borilmoqda¹³⁹. Mazkur qonun va qonunosti hujjatlarda belgilangan vazifalar ijrosini ta‘minlash yuzasidan hududlarda Axborot-resurs markazlari faoliyati zamon talablariga mos isloh qilindi, yangi kitob savdo do‘konlari faoliyati yo‘lga qo‘yildi hamda aholiga xizmat ko‘rsatish sifat jihatidan ancha takomillashtirildi. Kitobsevarlar o‘rtasida o‘tkaziladigan ko‘rik-tanlovlar respublika miqyosida ommalashtirildi va shaxsan davlatimiz rahbari tomonidan rag‘batlantiruvchi sovrinlar belgilandi. Yoshlarning kitob o‘qishga ishtiyoqi ortdi. Nashriyotlarda badiiy asarlarni bir necha nusxada chop etish va hududlarga tarqatish ishlari sur‘ati oshdi.

Biroq, tan olish kerakki, bu maskanlar hali gavjum go‘shalarga yetarlicha aylanib ulgurganicha yo‘q. Demak, jamiyatimizda kitobga mehr qo‘yish, kitobxonlikka qiziqish eng zarur ehtiyoj ekanligiga aholi o‘rtasida hali to‘liq e‘tibor qaratilmagan. Pedagog sifatida tajribamizdagi kuzatishlardan kelib chiqib bu holat yuzasidan ayrim mulohazalarimizni aytib o‘tmoqchimiz.

Xalqimiz turmush tajribasidan ma‘lumki, ajdodlarimiz farzand tarbiyasida kitob mutolaasiga alohida e‘tibor qaratishgan. Buyuk Navoiy-u Bobur, Amir Temur-u Ulug‘bek kabi alloma-yu ijodkorlarimiz, tojdor-u daholarimiz ma‘naviyati bolalikdan kitobga mehr qo‘yish bilan shakllangan. Ajdodlarimiz xalq ertaklari-yu dostonlarini tinglab tasavvur va tafakkur dunyosini, ruhiyat olamini boyitishgan. Adabiyot durdonalari -xoh xalq og‘zaki ijodi namunalari, xoh yozma asarlar bo‘lsin -xalqimiz qalbida yurtiga, ona tiliga, oilasiga, vatandoshlariga mehr-muhabbat va sadoqat, milliy g‘urur, or-nomus, adolat-u insof, andisha-yu hurmat, olijanoblig-u saxovatpeshalik sifatleri shakllanishida asosiy vosita bo‘lib xizmat qilgan. Bunday ma‘naviyat durdonalari mutolaa qilingan, tinglangan, eng muhimi, oila davrasida yoki jamoat ichida muhokama qilingan, bahs-u tortishuvlar asosida asarlar mazmun-mohiyati anglangan, anglatilgan. Ahamiyatlisi shundaki, yosh-u qari birday qiziqish bilan ishtirok etadigan bunday davralarda mushohada qilish va mulohaza yuritish, mantiqiy fikrlash qobiliyati, keng dunyoqarash va tafakkur shakllangan, e‘tiqod va iroda mustahkamlangan, notiqlik mahorati o‘sgan, kishilar ongi ham ma‘nan, ham ruhan, ham ilman boyib borgan. Bugungi kunda esa juda ko‘p xonadonlarda oilaviy mutolaaga deyarli vaqt ajratilmaydi.

Aksariyat oilalarda xonadon sohib-u sohibasi doim ish bilan bandligi bois kechki taomdan so‘ng kunning charchog‘ini yozish uchun yoki oynayi jahon yoniga cho‘kadi, yoki dam olish uchun uyquni afzal bilishadi. Hatto shunday oilalar borki, ota-onalarning o‘zi uyda vaqtini farzandi bilan emas, telefon-u kompyuter bilan o‘tkazishni afzal ko‘rishadi. Bolalarining injiqlariga bardosh berish, ularga ruhan yaqin bo‘lish, yutuqlari va muammolari bilan qiziqish o‘rniga, ularning o‘qishi o‘qituvchilariga yuklab qo‘yiladi yoki faqat ta‘limiy fanlardan

¹³⁹ Boltaboyeva U., Rakhmonova N., Usmonov S. Characteristics of speech Art: problems and solutions //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – T. 10. – №. 4. – C. 559-567

o‘zlashtirishi nazorat qilinadi, ta’lim-tarbiya berish, asosan, o‘quv maskanlaridagi ustoz va murabbiylar zimmasidagi ishdek bo‘lib qoladi. Kunning qolgan qismida yolg‘iz yoki nazoratsiz qolgan bola, asosan, mustaqil dars tayyorlaydi, oq-u qorani, kerakli-keraksiz narsalarni to‘la idrok etib ulgurmagan, hali bolaligiga boradigan yoshdagi farzand zangori ekran bilan “dos’tlashib” oladi, uning yonida asosiy vaqtini o‘tkazadi, lekin tomosha qilgan ko‘rsatuvlari, o‘qib-o‘rgangan bilimlarining mohiyatini anglab-anglamay kunlarini o‘tkazaveradi. Eng achinarlisi, hozirda yoshlarning aksariyati turli rusumdagi uyali aloqa vositalari yoki kompyuter texnikasi xotirasidan mustahkam joy olgan ko‘ngilochar o‘yinlarning (yanada dahshatlisi—bu o‘yinlarning ko‘pchiligida otishma, qotillik, jangarilik, mustlashish sahnalarining ko‘pligi), internet orqali yuklab olingan, lekin yoshiga mos bo‘lmagan film va suratlarning ashaddiy ishqiboziga aylanib qolayotganlaridir. Bola nimani qanday o‘qishni bilmasa, o‘qigan narsasini uqmasa yoki mohiyatini anglamasa, undan hech qanday bilim va zavq ololmaganidek, bu kabi nojoiz o‘yinlardan ham hech qanday estetik zavq va ma’naviy quvvat ololmaydi, aksincha, unda o‘ychanlik, jizzakilik, asabiylik, beparvolik, loqaydlik, mas’uliyatsizlik, dangasalik, maqsadsizlik kabi yana bir qator salbiy illatlar shakllanib, ruhiyati va xarakteriga tobora mustahkam o‘rnashib boradi¹⁴⁰.

Buyuk alloma, haqiqiy vatanparvar, yuksak salohiyatli ustoz Najmiddin Kubro “Muvaffaqiyatni sa’y-harakatda, muvaqqiyatsizlikni esa loqaydlik va dangasalikda ko‘rdim” degan ekanlar¹⁴¹. Shu bois oila boshliqlari farzandlar taqdiriga bee’tibor bo‘lmasliklari, bolalar bilan ularning yoshiga mos kitoblar mutolaasini yo‘lga qo‘yishlari va o‘qilgan asarlar, olingan bilimlar, ularning inson hayotidagi o‘rni va ahamiyati yuzasidan oilaviy suhbatlar o‘tkazishlari, ko‘proq o‘gil-qizlarining fikr- mulohazalarini tinglashga diqqatni qaratishlari, ularni qo‘llab-quvvatlashlari, kamchiliklarini muloyimlik va bosiqlik bilan tuzatishlari kerak bo‘ladi¹⁴². Bu holat oilada nafaqat kitobsevar farzandlar kamol topishiga erishishda yordam beradi, balki oila a’zolari o‘rtasida do‘stona muhitni shakllantirishda ham, ota-onaga hurmat va o‘ziga ishonch tuyg‘ularining mustahkamlanishida ham, mulohazakorlik, mas’uliyat, javobgarlik, tejamkorlik, vaqtni qadrlash, tabiat va jamiyat, yurt uchun kerakli inson bo‘lishga intilish sifatlarini o‘stirishda ham o‘ziga xos poydevor vazifasini o‘taydi.

Demak, har bir ota-ona farzandining nafaqat jismoniy, balki ham aqliy, ham ruhiy, ham ma’naviy tarbiyasiga alohida e’tibor qaratishi, yoshiga mos badiiy kitoblar bilan ta’minlab turishi, o‘qigan kitoblari yuzasidan ular bilan fikr almashishi, bolani rag‘batlantirib borishi lozim.

MUHOKAMA

Mamlakatimizda keyingi yillarda yoshlar o‘rtasida kitobxonlik madaniyatini targ‘ib qilish borasidagi ishlar ko‘lami sifat darajaga ko‘tarildi. Xususan, O‘zbekiston prezidentining 2017

¹⁴⁰ Ahmedova Z. Bola tarbiyasida psixolog maslahatlari. -Toshkent, 2018.

¹⁴¹ Usmonov Sh. SAHNADA tashqi qiyofaga aktyorning MUNOSABATI //Oriental Art and Culture. - 2020. - №. II.

¹⁴² Boltaboeva U. Nutq san’atining o‘ziga xos xususiyatlari: muammo va yechimlar //Oriental Art and Culture. - 2020. - №. I (2).

yil 13 sentabrdagi “Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ib qilish bo‘yicha kompleks choratadbirlar dasturi to‘g‘risida”gi qarori, Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 14 dekabrdagi № 781-sonli qarori bilan 2020–2025 yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlash milliy dasturi va boshqa qator hujjatlar soha rivoji uchun dasturul amal vazifasini o‘tamoqda¹⁴³.

Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 14 dekabrdagi № 781-sonli qarori bilan 2020–2025 yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlash milliy dasturini uch bosqichda amalga oshirish ko‘zda tutilgan. I bosqich -2020- 2021 yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bo‘yicha tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni takomillash-tirish chora-tadbirlarini amalga oshirish; II bosqich -2022-2023 yillarda kitobxonlikka oid infratuzilmani mustahkamlash; III bosqich -2024-2025 yillarda yoshlarning kitobxonlik madaniyatini jadal rivojlantirish, ularning intellektual salohiyati o‘sishi hisobiga inson kapitali sifatini yaxshilash kabi muhim mezonlar belgilangan¹⁴⁴.

Shuningdek, aholi, avvalo, yoshlarning ma‘naviy-ma‘rifiy, badiiy-estetik talablariga javob beradigan kitoblarni yuksak sifat bilan chop etish, nashriyotlar va ijodkorlar faoliyatiga ko‘maklashish, bolalarga mo‘ljallangan adabiyotlarni chop etishni qo‘llab-quvvatlash, milliy va jahon adabiyotining eng sara namunalarini tarjima qilish, mutolaa madaniyatini yuksaltirish, respublikaning olis hududlarida va yoshga doir kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, aholining kitobxonlik darajasi va kitobga qiziqishini tizimli o‘rganib borish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan loyiha va tanlovlarni tashkil etish kabi dolzarb vazifalar ko‘zda tutilgan. Kitobxonlikni rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini baholash tizimini ishlab chiqish, «Eng yaxshi kitobxon hudud», «Eng yaxshi kitobxon mahalla», «Eng yaxshi kitobxon ta‘lim muassasasi» kabi reytinglarni joriy etish va boshqa muhim vazifalar belgilangan.

“NOP World” xalqaro reyting agentligi ma‘lumotlariga ko‘ra, dunyoda odamlar haftasiga 16,6 soat vaqtini televizor ko‘rishga sarflasa, 8,9 soatni kompyuter qarshisida o‘tkazadi, 6,5 soatni esa mutolaaga ajratadi. 2016 yilda haftasiga eng ko‘p kitob o‘qiydigan mamlakatlar ro‘yxatida Hindiston-10,7, Tailand-9,4, Xitoy-8, Filippin-7,6, Chexiya-7,4, Rossiya-7,1, Shvesiya-6,9, Fransiya-6,9 va Vengriya-6,8 soat bilan yuqori o‘rinlarni egalladi¹⁴⁵.

“Yoshlarimizga munosib ta‘lim berish, ularning ilm-fanga bo‘lgan intilishlarini ro‘yobga chiqarishimiz kerak. Shu maqsadda maktabgacha ta‘lim tizimini rivojlantirishimiz, o‘rta va oily o‘quv yurtlarining moddiy-texnik bazasini, ilmiy va o‘quv jarayonlari sifatini tubdan yaxshilashimiz kerak”,-deydi yurtboshimiz. Ushbu sohadagi ishlarning samarasi o‘laroq 5 tashabbus borasida e‘tirof etish joiz bo‘lgan ishlar amalga oshirildi. Jumladan Prezidentimiz

¹⁴³ O‘zbekistonga jadal islohotlar sur‘atiga mos ilg‘or kadrlar kerak. -“Xalq so‘zi”, 2018-yil 19-dekabr, 262-son.

¹⁴⁴ Akbarova M., Tursunova G., Abdunazarov Z. Section 3. Theater art //European Journal of Arts. - C. 125.

¹⁴⁵ www.ma‘naviyat.uz.

tomonidan ilgari surilgan 5 ta muhim tashabbusni ta’lim muassasalari va o‘quvchi-yoshlar orasida keng targ‘ib qilishda mahalliy hokimliklar tomonidan ham 45,1 mlrd. so‘m homiylik mablag‘lari ajratildi. Jumladan, Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi ham to‘rtinchi tashabbus - aholi, ayniqsa, yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish, ular o‘rtasida kitobxonlikni keng targ‘ib qilish masalalari bo‘yicha mas’ul tashkilot sifatida jarayonda faol ishtirokchiga aylanadi. Markazda quyidagi yo‘nalishlarda amaliy ishlar olib borish yo‘lga qo‘yildi:

1) tegishli tashkilotlar mas’ulligi va hamkorligida 1 oy muddatda mazmun va mohiyat nuqtayi nazaridan milliy ruhimiz, shonli tariximiz va vatanparvar ajdodlarimizga munosib bo‘lgan harbiy qasamyodning yangi matni bo‘yicha taklif tayyorlash;

2) Xalq ta’limi vazirligi mas’ulligida Yoshlar ittifoqi bilan hamkorlikda an’anaviy tarzda bir yilda ikki marotaba, 1-iyun - Xalqaro bolalarni himoya qilish kuni va 2-sentabr-Bilimlar kunida mamlakatimiz bo‘ylab o‘tkaziladigan “Qadrdon maktabimga kitob sovg‘a qilaman” shiori ostida aksiya tashkil qilish;

3) Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi mas’ul tashkilot sifatida O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi, O‘zbekiston Yoshlar ittifoqi, O‘zbekiston milliy teleradiokompaniyasi, Elektron ommaviy axborot vositalari milliy assotsiatsiyasi, O‘zbekiston Milliy axborot agentligi va Jurnalistlar uyushmasi bilan birgalikda, bir yilda bir marta 9 fevral - buyuk ajdodimiz Alisher Navoiyning tavallud kunida e’lon qilinadigan “Bu yilda o‘qilishi zarur bo‘lgan 100 ta kitob” ro‘yxatini tuzib chiqish, ushbu kitoblarning yil davomida tele va radioefirlarda o‘qib borilishi, el tanigan ziyolilar orqali barcha turdagi ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda keng tashviqotini tashkil qilish;

4) Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi mas’ulligida Yozuvchilar uyushmasi, O‘zbekiston milliy teleradiokompaniyasi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo‘yicha qo‘mita va O‘zbekiston musulmonlari idorasi bilan hamkorlikda jahon va o‘zbek adabiyoti, tariximiz va qadriyatlarimiz bilan bog‘liq sara asarlar, shuningdek, islom dini tarixi, islom dinining asl mazmun-mohiyati va yurtimizdan yetishib chiqqan buyuk allomalar haqida hikoya qiluvchi ixchamlashtirilgan matnlarni chop etish va audiokitoblar tayyorlashni ta’minlash;

5) Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi mas’ul tashkilot sifatida Yoshlar ittifoqi va Madaniyat vazirligi bilan birgalikda yoshlarni ma’naviy barkamol etib tarbiyalash, ularni yot g‘oyalar ta’siridan himoya qilish hamda kitobxonlikka keng jalb etishga qaratilgan ta’sirchan, tizimli, maqsadli va manzilli chora-tadbirlarni amalga oshirish.

Yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish, ular o‘rtasida kitobxonlikni keng targ‘ib qilish yo‘nalishi bo‘yicha tizimli ishlarni tashkil etishga yo‘naltirilgan to‘rtinchi tashabbus doirasida tashkil etilgan kitobxonlik klubiga 264 ming o‘quvchilar a’zo bo‘ldi. Qolaversa, respublikamizda tashkil etilgan “Book challenge” doirasida 600 mingdan ortiq kitoblar umumta’lim maktablariga sovg‘a qilindi.

Ta’lim sohasi faoliyatini kitoblarsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Ta’lim jarayonida o‘quvchi ham, o‘qituvchi ham bevosita kitob mutolaasiga ehtiyoj sezadi. Bu quvonarli, albatta. Lekin

hozirgi kunda o‘quvchilar asosan ilmiy adabiyotlar, darslik va qo‘llanmalardan foydalanayotganlari bois badiiy asarlar mutolaasiga vaqt ajratishga imkoniyatlari cheklanmoqda. O‘quvchi faqat adabiyot darsida o‘qituvchi bergan vazifani bajarish uchungina badiiy asarlarni qo‘lga olyapti. Natijada esa ma’lum: mutolaa jarayoni sevimli mashg‘ulot emas, majburiyatga aylanib qoladi. Kitob mutolaasiga havasi bolalikdan paydo bo‘lmagan o‘quvchi keyinchalik berilgan katta hajmli asarlarni o‘qishga kuch topolmaydi, ishtiyoq sezmaydi, xohish bildirmaydi, faqat darslikda berilgan qisqartirilgan parcha bilangina tanishadi va yozuvchining butun asar mazmuniga singdirib yuborgan pafosini, g‘oyaviy-badiiy maqsadini to‘la anglolmaydi, badiiy asarlarning haqiqiy zavqidan bebahra qoladi, adabiyotning haqiqiy kuchini, quadratini his qilmaydi, natijada kitob o‘qishga mehr qo‘ymaydi.

O‘quvchi bilan suhbat o‘tkazganimizda ular oxirgi marta qachon qaysi badiiy asarni o‘qiganlarini aytolmaydilar, mutolaa qilgan badiiy asarlari ro‘yxati bilan qiziqqanimizda, afsuski, ularning nomi sanoqligina bo‘ladi. Bunday muammolarni bartaraf etish uchun o‘quvchilarga har hafta bitta ma’lum nomdagi badiiy asarni o‘qishni topshiriq sifatida beramiz va belgilangan muddatda guruh o‘quvchilari bilan o‘sha asarning g‘oyaviy-badiiy jihatlarini o‘rganib chiqamiz.

NATIJA

Mustaqil o‘qish uchun berilgan asarlarni tahlil qilganimizda o‘quvchida badiiy kitob o‘qish ishtiyoqi ortganining, unda hayrat, zavq paydo bo‘layotganining guvohi bo‘lamiz. Demak, yosh avlodning ma’naviy ehtiyojini qondirish uchun ularga kitob tanlashni, uni o‘qishni, tahlil qilishni muntazam o‘rgatib borish kerak, buning uchun esa, bizningcha, adabiyot va ona tili fanlaridan dars soatlarini ko‘paytirish, mashg‘ulotlarni guruhlariga bo‘lib o‘tkazilishi tashkil etish maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Buning natijasida tahsil oluvchilarga individual yondashish imkoni ortadi, darslarning samaradorligi oshishiga erishiladi. Shuningdek, o‘quvchilar mutaxassis o‘qituvchilar bilan ko‘proq suhbatda bo‘lib, ulardan tajriba o‘rganadilar. Ta’lim-tarbiya jarayonida tom ma’noda davr talabiga mos haqiqiy vatanparvar, salohiyatli, dadil yoshlarni, g‘oyaviy-mafkuraviy va intellektual jihatdan yetuk kadrlarni tayyorlashda, zarur ma’naviy ehtiyojlarni qondirishda adabiyot darslarining insonshunoslik, ruhshunoslik, axloqshunoslik sifatleri to‘la namoyon bo‘ladi.

Shu o‘rinda joriy yilda qabul qilingan va muhum tarixiy ahamiyatga ega bo‘lgan 2022—2026-yillarga mo‘ljallangan yangi o‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi¹⁴⁶ dasturida kitob va kitobxonlik haqida istiqboldagi ishlar belgilab berilgan. Jumladan taraqqiyot dasturida biz muhokama qilayotgan masalalar bo‘yicha alohida aniq maqsadlar belgilab qo‘yilgan:

42-maqсад: 2026-yilga qadar o‘quv dasturlari va darsliklarni ilg‘or xorijiy tajriba asosida to‘la qayta ko‘rib chiqib, amalda joriy etish.

¹⁴⁶ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son
<https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

Milliy o‘quv dasturiga asosan 2026-yilga qadar 699 nomdagi, shu jumladan 2022-yilda 296 nomdagi yangi darsliklar, mashq daftarlari, o‘qituvchi metodika kitoblari hamda mobil ilovalarni yaratish.

72-maqсад: Aholiga axborot-kutubxona xizmatini ko‘rsatishni yanada rivojlantirish, kitobxonlikni keng ommalashtirish hamda “Kitobsevar millat” umummilliy g‘oyasini ro‘yobga chiqarish.

Aholiga axborot-kutubxona xizmati ko‘rsatishni yanada rivojlantirish, kitobxonlikni keng ommalashtirish hamda sohada yagona boshqaruv tizimini joriy etish.

1-jadval. 42-maqсад: 2026-yilga qadar o‘quv dasturlari va darsliklarni ilg‘or xorijiy tajriba asosida qayta ko‘rib chiqib, amalda joriy etish.¹⁴⁷

Chora	Vazifa	Maqsad	Vaqt	Mablag‘ manbasi
Yangi darsliklar, mashq daftarlari va metodika kitoblarini yaratish	2022-yilda 296 nomdagi yangi darsliklar va materiallarni yaratish	Milliy o‘quv dasturi	2022	Davlat budjeti mablag‘lari
O‘quv-metodik majmualarni tajriba-sinovdan o‘tkazish	Umumta’lim maktablarda darslik va majmualarni chet ellik mutaxassislar bilan sinovdan o‘tkazish	Kitob jamg‘armasi	2022 sentabr	Davlat budjeti mablag‘lari
O‘qituvchilarning malakasini oshirish uchun video-darslar yaratish	67 ta video-dars yaratish (Milliy o‘quv dasturi bo‘yicha)	Xalq ta’limi vazirligi	2022	Davlat budjeti mablag‘lari

2-jadval. 72-maqсад: Aholiga axborot-kutubxona xizmatini ko‘rsatishni yanada rivojlantirish.

Chora	Vazifa	Maqsad	Vaqt	Mablag‘ manbasi
Axborot-kutubxona xizmatlarini rivojlantirish, yagona boshqaruv tizimini joriy etish	Prezident kutubxonasini tashkil etish va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini yo‘lga qo‘yish	O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori	2022 aprel	Davlat budjeti mablag‘lari
Kitobxonlikni keng ommalashtirish	O‘zbek mumtoz va zamonaviy adabiyotlarini tarjima qilish va targ‘ib qilish	Tarjimonlik maktablarini rivojlantirish	2022 aprel	O‘zbekiston Respublikasi jamg‘armasi
Nashr tajribasi va onlayn maydoncha yaratish	Noshirlik tajribasini va onlayn maydoncha (workfarm) shakllantirish	Mehr kutubxonasi loyihasi	2022 aprel	O‘zbekiston jamg‘armasi

Kitobxonlikni targ‘ib qilish masalalari Respublika darajasida nazoratga olinganligi va islohotlarga davlat rahbarining shaxsan etibor qaratayotganligi bu muammoning qanchalik dolzarb ekanligiga misol bo‘la oladi.

¹⁴⁷ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son

XULOSA

Shubhasiz, insonlarning ehtiyojlari oshib boraveradi, lekin har qanday davrda ma'naviy ehtiyojning qadri ortsa ortadiki, hech qachon yo'qolmaydi. Ma'naviy tanazzul jamiyat tanazzuliga sabab bo'ladi, ma'naviy barkamollik jamiyat taraqqiyotiga asosiy mustahkam poydevor vazifasini bajaradi.

Kitobxonlik, umuman olganda kitobga bo'lgan qiziqish va mehrning ortishi shaxsning ma'naviy kamolotini ta'minlaydigan asosiy omillardan biri bo'lib hisoblanadi. Kitob insonning beminnat do'sti va maslahatchisidir. Buyuk insonlar va katta karparatsiya va dunyo biznesining yuzi hisoblangan insonlarning taraqqiyot yo'liga nazar solganda, ularning eng sevimli do'sti kitob va kitobxonlik ekanligiga guvoh bo'lamiz. Mamlakatimizdagi bu sohada qilinayotgan ishlarning ko'lami esa juda katta. Kelajakda intellektual barkamol yoshlarni tarbiyalash va yurt kelajagini ishonchli qo'llarga topshirish uchun bugungi kundan boshlab ushbu masalaga jiddiy mas'uliyat bilan yondashish lozim

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 41-modda T:2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son
3. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: O'zbekiston, 2017. -488 b.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. // Harakatlar strategiyasi asosida jadal taraqqiyot va yangilanish sari. -T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017. -92 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. -"Zarafshon", 2018-yil 29-dekabr, 155-156-son.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. -"Zarafshon", 2020-yil 30-dekabr.
7. O'zbekistonga jadal islohotlar sur'atiga mos ilg'or kadrlar kerak. -"Xalq so'zi", 2018-yil 19-dekabr, 262-son.
8. Boltaboeva U., Rakhmonova N., Usmonov S. Characteristics of speech Art: problems and solutions //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – T. 10. – №. 4. – S. 559-567.
9. Boltaboeva U. Nutq san'atining o'ziga xos xususiyatlari: muammo va yechimlar //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. I (2).
10. Boltaboeva U. Using Oral Folk Art Methods in Improving Speech Technology //Eastern European Scientific Journal. – 2019. – №. 1.
11. Akbarova M., Tursunova G., Abdunazarov Z. Section 3. Theater art //European Journal of Arts. – S. 125.
12. Usmonov Sh. Sahnada tashqi qiyofaga aktyorning munosabatlari //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. II.